

Prof. zw. dr hab. Wojciech Kalaga
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa

**Recenzja dorobku naukowego dr Moniki Szuby w postępowaniu
habilitacyjnym wszczętym na Wydziale Filologicznym
Uniwersytetu Gdańskiego**

Pani dr Monika Szuba jest anglistką (magisterium na Uniwersytecie Gdańskim w roku 2003) i romanistką (magisterium: Uniwersytet Gdański 2012). Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych uzyskała w roku 2009 na podstawie rozprawy pt. *Strategies of Contestation. Contemporary Scottish Women Authors. Candia McWilliam, Janice Galloway, A.L. Kennedy and Ali Smith* (Uniwersytet Gdański), napisanej pod kierunkiem prof. Davida Malcolma. Od 2012 roku zatrudniona jest w Instytucie Anglistyki i Amerykanistyki Uniwersytetu Gdańskiego na stanowisku adiunkta (poprzednio w Regent College jako wykładowca, w Pomorskiej Wyższej Szkole Humanistycznej w Gdyni – wykładowca, Centrum Języków Obcych Politechniki Gdańskiej – lektor). Oceny jej dorobku dokonuję w oparciu o dostarczony materiał merytoryczny (monografia przedstawiona jako osiągnięcie naukowe, pozostałe prace zgłoszone do recenzji) oraz opisowy (autoreferat, spis publikacji, wykaz referatów konferencyjnych, informacja o działaniach organizacyjnych i dydaktycznych).

Osiągnięcie naukowe – monografia habilitacyjna

Głównym osiągnięciem dr Moniki Szuby przedstawionym do oceny jako podstawa do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego jest wydana w 2019 roku przez Edinburgh University Press monografia pt. *Contemporary Scottish Poetry and the Natural World. Burnside, Jamie, Robertson and White*. Licząca 175 stron książka ma (niemal) typową strukturę rozprawy naukowej: składa się ze Wstępu (Introduction), czterech rozdziałów merytorycznych, z których każdy poświęcony jest jednemu z poetów wymienionych w tytule (nieco zaskakuje fakt, iż w Autoreferacie podana kolejność rozdziałów jest inna niż w książce), bibliografii, indeksu nazwisk, co z pewnością jest jej zaletą, nierekompensującą jednak braku podsumowania lub konkluzji. Monografia przygotowana jest bardzo rzetelnie pod względem warsztatowym. Analizy twórczości poetów osadzone są w najnowszym kontekście krytycznym i stanie badań, opatrzone merytorycznymi przypisami i bogatą bibliografią. Jedynym zarzutem może być wspomniany brak konkluzji lub podsumowania:

wprawdzie w toku wywodu autorka porównuje omawianych poetów, jednak syntetyczne „zamknięcie” książki z pewnością byłoby jej wartościowym dopełnieniem.

Wstęp, podobnie jak całość monografii, napisany jest bardzo kompetentnie i w pełni przygotowuje czytelnika do lektury książki. Przedstawia w nim autorka filozoficzne i teoretyczne podstawy i źródła swojej metodologii (Merleau-Ponty, Heidegger, Husserl), klarownie określa cel badań, sytuuje swoją postawę badawczą w kontekście współczesnej ekokrytyki, zwracając m. in. uwagę na zawilosci terminologiczne dotyczące poezji skupionej na relacji ja-środowisko (*landscape poetry, nature poetry, nature writing, new nature writing, green poetry, ecopoetry, ecological poetry, environmental poetry*) i – chociaż nie stwierdza tego *verbatim* – zdaje się decydować na ekopoezję (*ecopoetry*) i poezję ekologiczną (*ecological poetry*) ze względu na implikację w tych terminach związku z *oikos* (miejscem, domostwem, środowiskiem), które pełni bardzo istotną rolę w dalszych rozważaniach: w procesie poetyckim *oikos* łączy się z *logos* (język poety) i renegotjuje nasze miejsce w świecie natury.

W osobnej sekcji w oparciu o rozległe źródła krytyczne sytuuje autorka współczesną myśl ekokrytyczną wobec tradycji Romantyzmu, w której dostrzega się generalnie początki myślenia ekologicznego i etyki środowiskowej. Jako punkt czy raczej tło odniesienia przedstawia tu zwięzłe idee zwróconej ku naturze poezji romantycznej, w której jednak – inaczej niż w ekopoezji i inaczej niż w twórczości omawianych poetów szkockich – przedstawienia natury służą bardziej autoprezentacji poetyckiej jaźni niż zakwestionowaniu granicy między nią a światem naturalnym. W kolejnej sekcji przybliżone zostają te aspekty myśli fenomenologicznej, które stanowić będą narzędzie metodologiczne pozwalające zgłębić omawianą poezję, i które jednocześnie w tej poezji zostaną odnalezione i odsłonięte. Dalej uzasadnia autorka swój wybór czworga szkockich poetów, by w końcowej części Wstępu przybliżyć nam zwięzłe problematykę poszczególnych rozdziałów.

Wprawdzie książka – jak sugeruje tytuł – skupia się na poetach szkockich, jednak to nie „szkockość” ich poezji leży w centrum zainteresowania autorki, choć w wielu miejscach zwraca ona uwagę na lokalne odniesienia w ich twórczości. W odróżnieniu od większości opracowań nie lokalność, narodowy charakter, czy szkocka tradycja poetycka stanowią przedmiot jej badań, a szczególna wrażliwość poetycka w relacji ze światem zewnętrznym, doświadczaniem tego świata i zetknięciem się podmiotu poetyckiego z Innym, przy czym ów Inny nie oznacza tu (jedynie) istoty ludzkiej, a obejmuje przede wszystkim świat naturalny w pełnym jego istnieniu: miejsce, krajobraz, zwierzęta, rośliny, materię nieorganiczną, zjawiska

i procesy zachodzące w tzw. naturze. W tym sensie pejzaż szkocki i szkockie elementy są dla autorki pretekstem do badania tego, co wykracza poza szkocki kontekst i narodową specyfikę.

Głównym problemem interesującym autorkę (co zresztą było także kryterium wyboru poetów) jest „fenomenologiczna relacja między jaźnią i światem”: jak pisze, zgrabnie odwołując się do Heideggerowskich zaimków, „[t]he world does not exist *for* these poets, they exist *with* it and *in* it, their poetry a making and mediation, a *poiesis* and alethic figuring of the truth between the self and the world”. W przeciwieństwie do twórczości poetyckiej, w której poetycka jaźń obserwuje i przedstawia zewnętrzny świat natury, stawiając siebie ponad nim, poeci ci wymazują granice między jaźnią i światem, wnikają weń, stapiają się z nim i z nim *współistnieją*. W tym sensie twórcy ci, jak dowodzi książka, wpisują się w nurt ekopoezji rozumianej jako poezja natury odrzucająca perspektywę antropocentryczną i w jej miejsce proponująca nie-dualistyczne zamieszkiwanie świata przez istotę ludzką.

Tak, jak istotą tej poezji, tak założeniem autorki jest przewyżczenie binarnego rozdziału między jaźnią a światem natury, a inaczej między podmiotem i przedmiotem percepcji. (Tu na marginesie trzeba dodać, iż autorka świadoma jest pułapki binaryzmu, którą fraza „świat natury” – jako różny od „świata kultury” – wprowadza w dyskurs; stąd opatruje tę frazę „niewidocznym cudzysłowem” lub zastępuje „światem nieczłowieczym” czy „nie-ludzkim” (*non-human world*) lub „światem więcej-niż-ludzkim” (*more-than-human world*.) Zagadnienie relacji między podmiotem a przedmiotem jest *per se* zagadnieniem filozoficznym i to właśnie filozofii poszukuje autorka w poezji, mając jednak świadomość, iż owa filozofia podmiotu nie jest formą abstrakcyjnego czy teoretycznego „wykładu”, a raczej ujawnia się, przejawia i odsłania jako *aletheia*. Narzędziem uchwycenia tych aletycznych prawd ujawnianych w tekstach poetyckich jest dla autorki perspektywa fenomenologiczna, którą niezwykle umiejętnie „wczytuje” w te teksty, jednocześnie wyczytując z nich fenomenologiczne – uwolnione od dychotomicznych podziałów – ujęcie relacji podmiotu ze światem jako chiazmatycznego splątania ludzkiego i nie-ludzkiego (*human-non-human intertwining*). Te zabiegi analityczne pozwalają jej usytuować omawianych poetów we współczesnym dyskursie krytyki ekologicznej, w rezultacie czego uzyskuje autorka efekt niezwykle wartościowy: zarysowuje i przybliża nam obszar, w którym spotykają się, zazębiają i pozostają w nieustannym dialogu poezja, fenomenologia i ekokrytyka.

Wspomnianą perspektywę fenomenologiczną – szeroki nurt obejmujący różnorodność podejść – świadomie i celowo ogranicza autorka do tych aspektów myślenia fenomenologicznego, które pozwalają zgłębić relację między człowiekiem i światem. Centralnym reflektorem rzucającym światło na *poiesis* jest tutaj sprzeciwiająca się

dychotomicznym podziałom fenomenologia Maurice Merleau-Ponty'ego: rozumienie Bycia jako dialogicznej relacji korporalnego (ucieleśnionego) podmiotu ze światem, z którym ten podmiot jest zespolony, doświadczania świata w sposób cielesny, percepcji, wiedzy i poznania wychodzących od cielesności. Wprawdzie autorka wskazuje na Merleau-Ponty'ego jako na swego głównego przewodnika intelektualnego, jednak wydaje się, iż nie mniejszą rolę odgrywa tu Martin Heidegger. Kluczowe dla analiz są dwa Heideggerowskie pojęcia. Pierwsze, istotne dla zgłębienie relacji człowieka ze światem, to *dwelling*, zarówno w sensie domostwa (tego, co się zamieszkuje), jak i samego zamieszkiwania oraz łącząca się z nim idea ludzkiego bycia w świecie: stawania się wspólnie z innymi istotami i rzeczami. Drugie – niezwykle ważne dla zrozumienia procesu poetyckiego – to idea prawdy jako *aletheia*, odsłaniania (*unconcealment*). Należy podkreślić, iż dr Szuba w sposób niezwykle kompetentny omawia te zagadnienia, sytuuje je w kontekście fenomenologii Husserla, a potem – w toku analiz – wykorzystuje w praktyce krytycznej.

Wprawdzie wspólnym mianownikiem, pod którym sytuuje autorka omawianych poetów, jest negacja dychotomii ja-świat i splątanie jaźni z tym światem, ale w przypadku każdego z nich w swych analizach wydobywa jego lub jej właściwości indywidualne, korzystając nie tylko z ich tekstów poetyckich, ale posiłkując się także esejami, prozą i szkicami krytycznymi. Dr Szuba niezwykle wnikliwie i dogłębnie omawia te indywidualne aspekty twórczości poetyckiej, dając dowód swojej biegłości analitycznej i interpretacyjnej oraz znajomości kontekstu kulturowego i krytycznego; szczegółowe przedstawienie jej wywodu miałyby się tutaj z celem i wymagałoby znacznie więcej miejsca niż zwyczajowo przewiduje recenzja, wspomnę więc tylko ogólnie najważniejsze punkty.

Analiza twórczości Kennetha White'a eksponuje jego złożony związek z krajobrazem, intelektualny nomadyzm, holistyczne ujęcie świata natury przez jego geopoetykę, skupienie na *hacceity*, poetykę żywiołów, szczególne rozumienie „otwartego języka” wylaniającego się z ciszy, próbującego wyzwolić się z subiektywności. Autorka śledzi powiązania filozoficzne w twórczości White'a, docenia wartość jego poezji, ale też bywa wobec niego krytyczna. Zwraca na przykład uwagę na rozdźwięk w twórczości poety między zanurzeniem się podmiotu w świecie i egotystyczną postawą autora; stąd, jak pisze, poezja ta ukazuje napięcie między próbą wyjścia poza antropocentryzm a samym dokonaniem tego. Główny motyw poezji Johna Burnside'a, obok dążenia do jedności jaźni ze środowiskiem oczywiście, dostrzega w Heideggerowskiej idei domostwa i zamieszkiwania (*dwelling*), ale w sensie nie tylko ludzkim, a obejmującym wszystkie istoty: i te żyjące, i te nie-żyjące. Wskazuje na ulotność, kruchość i czasowość świata oraz podmiotu w poezji Burnside'a, ich permanentne

(Deleuzjańskie) stawanie się raczej niż statyczne istnienie, skupienie na tym, co pomiędzy raczej niż dualistycznych podziałach, a jednocześnie dążenie do uchwycenia pełni i jedności świata. Zagadnienie *dwelling*, czasowości miejsca i przestrzeni oraz przemijania powraca w rozdziale poświęconym twórczości Kathleen Jamie. Dr Szuba eksponuje w jej poezji postulat renegotjacji naszego miejsca w świecie natury, zamieszkiwania go w sposób nieinstrumentalny, a empatyczny i przeniknięty szacunkiem, „oparty na wsluchiowaniu się w inne istoty i rzeczy”, czego warunkiem jest uchwycenie niewerbalnego języka i postrzeganie świata ugruntowane w cielesności. Motywy cielesnego splątania ze środowiskiem naturalnym, czasowości i przemijania obecne są także w posępnej nierzadko poezji Robina Robertsona. Zwraca tu autorka na metaforykę morza jako odzwierciedlenie ustawicznej zmienności i metamorfozy rzeczywistości, na liminalny i proteuszowy charakter przedstawionego świata zjawisk, wątki skończoności i kruchości ludzkiego życia, śmierci jako „ostatecznego stawania się, stawania się nie-stawaniem się”, ale też trudności i problemy, jakie stwarza antropomorfizacja zwierząt przy próbie uchwycenia ich doświadczeń.

Ogólniejsze spostrzeżenia natury filozoficznej, ekokrytycznej i teoretycznej wspierane są w toku całego wywodu licznymi interpretacjami poszczególnych utworów. Wstępnie wyraża autorka obawę, iż część czytelników może zarzucić jej, iż zbyt wiele miejsca poświęca analizie poszczególnych utworów, jednak recenzent pragnie zapewnić ją, iż obawy te są całkowicie płonne. Analizy wierszy, które przeprowadza autorka w formie tzw. bliskiego lub uważnego czytania (*close reading*), są na najwyższym poziomie, przy czym nie ograniczają się one jedynie do wydobywania i odsłonięcia warstwy znaczeniowej tekstów. Można powiedzieć, iż dr Szuba czyta „organicznie”: wskazuje, w jaki sposób bogactwo poetyckich środków językowych na poziomie brzmieniowym, syntaktycznym, gramatycznym i leksykalnym wspomaga i dopełnia wylanianie się sensów. W wydobywaniu tych sensów uwzględnia autorka wszelkie możliwe poziomy i szczegóły struktury wiersza: wzorce brzmieniowe, orkiestrację fonetyczną, rytm lub jego zaburzenia, charakter rymów, rolę aliteracji oraz poszczególnych samogłosek i spółgłosek, moc lub miękkość słów, funkcję powtórzeń, długość wersów, związki werbalne (znaczeniowe związki między odległymi wyrazami) i związki syntaktyczne, ekwiwokacje, liczbę czasowników w poszczególnych wersach, rzeczowniki złożone, rolę czasów gramatycznych i gerundiów, etymologię, rolę starych słów szkockich, wreszcie znaczeniotwórczą funkcję znaków interpunkcyjnych i typografii.

W tym wszechstronnym – z jednej strony wnikliwym i dogłębnym „bliskim czytaniu”, z drugiej zaś w czytaniu wydobywającym ideologiczne i filozoficzne postawy i momenty w

twórczości omawianych poetów – pomaga autorce doskonale przygotowanie filozoficzne i teoretyczne. Dr Szuba nie ogranicza się jedynie do centralnych w jej analizach idei podmiotu spletanego, chiazmu czy domostwa/zamieszkiwania. W toku interpretacji w szerszym lub węższym stopniu odwołuje się do szczegółowych zagadnień filozoficznych. Obok bardzo licznych odniesień do Mearleau-Ponty'ego (szczególnie do *Fenomenologii percepcji* oraz *Widzialne i niewidzialne*) znajdujemy w książce odwołania do Deleuza i Guattariego (nomadyzm, materialistyczny witalizm, stawanie się), Heideggera (obok *dwelling* także *Holzwege* i *Lichtungstehend*, topologia, *Gelassenheit*, idea języka poetyckiego, bycie w świecie), Husserla (esencje, *epochē*, analogiczna apercpeja), Uexküllla (*Umwelt*), czy do odkrytych stosunkowo niedawno dla ekokrytyki adekwatnych pism Derridy, a także do jego koncepcji śladu i progu (*threshold*, *limit*, także *parergon*). W argumentie wspomagają autorkę także Kant, Nietzsche, Giorgio Agamben, Emmanuel Levinas, Luce Irigaray, Jeff Malpas. Należy podkreślić, iż te odwołania do filozofów nie są ozdobnikami mającymi okraszyć wywód, a stanowią jego istotny element merytoryczny.

Reasumując: monografia dr Moniki Szuby jest wartościowym osiągnięciem naukowym świadczącym o pełnej dojrzałości badawczej jej autorki oraz o jej doskonałych kompetencjach w obszarze literaturoznawstwa szkockiego, ekokrytyki i fenomenologii. Wartość książki przejawia się w trzech obszarach: po pierwsze, jest ona istotnym wkładem do literaturoznawstwa szkockiego; po drugie, inaczej niż dotychczasowe opracowania szkockiej poezji, przedstawia nowatorskie ujęcie szkockich poetów w perspektywie ekokrytyki; po trzecie, stanowi ona cenną próbę zastosowania myśli fenomenologicznej do analizy tekstów poetyckich, a tym samym istotny wkład do metodologii badań literaturoznawczych. Nie mam najmniejszych wątpliwości, iż *Contemporary Scottish Poetry and the Natural World* może stanowić podstawę do nadania Kandydatce stopnia doktora habilitowanego.

Pozostały dorobek

Oprócz „osiągnięcia naukowego”, dorobek Habilitantki obejmuje 35 artykułów lub rozdziałów w monografiach zbiorowych (w tym 32 po uzyskaniu stopnia doktora, z których 16 ukazało się w wydawnictwach zagranicznych; jeden z artykułów pojawia się w dwóch wersjach – polskiej i angielskiej) oraz 6 redagowanych lub współredagowanych monografii zbiorowych, m. in. wydaną przez Palgrave *The Poetics of Space and Place in Scottish Literature* oraz opublikowaną w Edinburgh University Press *Reading 19th Century Literature: Essays in Honour of J. Hillis Miller*. Nadto wygłosiła Kandydatka 34 referaty (29

po doktoracie) na konferencjach krajowych i zagranicznych (18) oraz 3 wykłady na zaproszenie.

Wprawdzie kategoria miejsca w literaturze współczesnej oraz relacja podmiotu ze światem stanowią główny obszar badań Habilitantki w ostatnim okresie, jednak jej zainteresowania badawcze znacznie wykraczają poza ten obszar, pozostając jednocześnie w obrębie literatury anglojęzycznej. Obejmują one m. in. pisarstwo kobiet, zagadnienia pamięci i historii, synkretizm narracyjny i gatunkowy we współczesnej prozie brytyjskiej – przygotowanie teoretycznoliterackie dr Szuby pozwala jej poruszać się ze swobodą zarówno w sferze tekstów poetyckich, jak i prozatorskich.

Pisarstwu kobiecemu poświęciła Habilitantka znaczną część swoich artykułów, omawiając twórczość m. in. takich autorek, jak Candia McWilliam, A.L. Kennedy, Michéle Roberts, Louise Welsh, Sarah Waters, Carol Ann Duffy, Chimamanda Ngozi Adichie, Janice Galloway. Koncentruje się w tych pracach na problemach tożsamości kobiecej, narodowej i seksualnej, roli pamięci w poszukiwaniach tożsamości i rozumieniu teraźniejszości, relacje między estetyką a polityką. Bardzo cenne jest to, iż w wielu z tych tekstów nie ogranicza się autorka do interpretacji tematycznej, a wiąże ją z analizą zabiegów stylistycznych, narracyjnych, gatunkowych i intertekstualnych, które współtworzą i wspomagają wydźwięk utworów. Przykładowo w szkicu „Burning to Tell the Tale. Negotiating Aesthetics and Politics in *The Burning Book*” (w tomie *Maggie Gee Critical Essays*, Gylphi 2015) analizuje autorka napisaną w formie *kōan* powieść Maggie Gee *The Burning Book*. Odwołując się do myśli teoretycznej (Barthes, Genette, Derrida, Hutcheon, Ricoeur), ale przede wszystkim przedstawiając własną, bardzo wnikliwą analizę, wiąże dr Szuba refleksję nad eksperymentalną estetyką powieści (fragmentaryczność losów postaci, gry z czasem, autorskie i narracyjne wtręty, autorefleksyjność, cyrkularność narracji, wyrywki wypowiedzi, niekoherentne zdania, specyficzna typografia etc.) z refleksją nad jej wymową polityczną oraz wskazuje, jak w istocie zabiegi estetyczne wzmacniają polityczną siłę powieści.

Eksperymentalnej technice narracyjnej poświęcony jest też szkic „John Berger’s Endless Text: Aesthetics of the Fragment, *Nouveau Roman*, and Storytelling” (w tomie *On John Berger: Telling Stories*, Brill Rodopi 2016), którego tytuł w istocie streszcza badawcze zamierzenia autorki. Skupiając się na dwóch przede wszystkim utworach Bergera – *And Our Faces, My Heart, and the Photos* oraz *G.* – bada dr Szuba epizodyczną formę jego pisarstwa oraz sposób, w jaki tradycyjne formy narracyjne łączą się w nim z nowatorskimi, szczególnie z tym, co autorka nazywa estetyką fragmentu. Te analizy pozwalają jej wysnuć analogię między prozą Bergera, mającą charakter Barthesowskiego *writerly text*, a techniką *nouveau*

roman – gatunkiem, w którym tradycyjne komponenty powieściowe (fabuła, zarysowane postaci, spójna struktura, określone miejsce akcji) nie znajdowały dla siebie miejsca. Z kolei artykuł na temat powieści Johna Burnside’a „Beyond Our Illusory Homelands’: Representability, Deception and Epistemological Angst in John Burnside’s *A Summer of Drowning* (2012)” (w tomie *Crime Fiction. A critical Casebook*, Peter Lang 2018) prezentuje bardzo interesującą analizę tego, co niewidoczne i nieprzedstawialne. Sytuując tę powieść w kontekście innej prozatorskiej twórczości Burnside’a, autorka skupia się na rozdźwięku i napięciu między iluzją a tym, co realne, na wątpliwym epistemologicznie charakterze rzeczywistości przedstawionej, roli mitów, baśni i opowieści w kreowaniu tej ulotnej rzeczywistości, na istocie rozumienia pre-konceptualnego, przed-logicznego, które poprzedza poznanie logiczne, teoretyczne i refleksyjne. Zwraca także uwagę na autorefleksyjność powieści i obecne w niej gry gatunkowe.

Przesunięcie zainteresowań Habilitantki z prozy literackiej w stronę poezji zaowocowało pracami poświęconymi współczesnym poetom anglojęzycznym, szczególnie poetom szkockim (Jackie Kay, John Burnside), ale także angielskim (David Constantine). Twórczości tego ostatniego poświęciła dr Szuba kilka prac, m. in. wprowadzenie do jej własnych przekładów wierszy poety („Zagłądanie w istotę rzeczy. Kilka słów o Davidzie Constantinie”, *Tekstualia* 2012), omówienie właściwości formalnych oraz roli tradycyjnych form (np. sonetu) w jego poezji jako jej cechy charakterystycznej („‘Little tongues of life’: David Constantine’s Sustained Associations between Sound and Sense”, *Sound Is/ As Sense. Essays on Modern British and Irish Poetry*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego 2016), czy badanie kategorii zachwyty, splotów świata materialnego i niematerialnego, przenikania się sfer zmysłowości i duchowości, obecność w jego poezji niefizycznych formy istnienia („In Wonderment: David Constantine and the Commonplace”, *In Wonder, Love and Praise: Approaches to Poetry, Theology and Philosophy*, Peter Lang 2019; „‘The poem’s muscle, blood and lymph’: David Constantine’s Poetic Bodies”, *New Critical Thinking*, Edinburgh University Press 2017). Drugi z wymienionych w nawiasie szkiców poświęcony jest powracającemu w poezji Constantine’a motywowi dualizmu istnienia, przejawiającemu się w dychotomiach duchowości i zmysłowości, cielesności i metafizyczności, snu i rzeczywistości realnej. Dychotomie te jednak nie oznaczają wyraźnych odrębności, a raczej płynność między nimi. Autorka wskazuje, iż świat naturalny w poezji Constantina wypełniony jest obecnością bytów niesubstancjalnych – materialne zespała się z niematerialnym, cielesne z niecielesnym. Oryginalna i ciekawa jest kategoryzująca interpretacja tych „poetyckich ciał” dokonana przez autorkę: wyróżnia ona ich trzy rodzaje – byty niematerialne (duchy, anioły, dusze), byty

zmysłowe w cielesności oraz „ciało poezji” (*the body of poetry itself*), będące połączeniem dwóch pierwszych.

Grupa artykułów poświęconych twórczości poetyckiej Jackie Kay porusza różne, ale powiązane aspekty jej poezji. W szkicu „Inside and Outside: Scottishness, Betweenness, and Plurality in Jackie Kay’s Poetry” (*Facets of Scottish Identity*, Semper 2013) Monika Kaszuba skupia się na zbiorze wierszy pt. *Fiere*, sytuując go w kontekście współczesnej literatury szkockiej doceniającej „głosy z marginesu” oraz w kontekście społecznym Szkocji, narodu, którego homogeniczność należy już do przeszłości. Poetka, jako osoba etnicznie nieszkocka jawi się w tych wierszach jako ktoś, kto zamieszkuje wewnątrz (*inside*) Szkocji, ale także w jej zewnątrz (*outside*), kto poszukuje swojego miejsca i tożsamości – czyni to we własnym, jednostkowym wymiarze, ale jak wnikliwie zauważa autorka, posługując się zgrabnie frazą Jean-Luca Nancy, jej poezja wyraża „first personal plural”: poszukiwania Jackie Kay i jej status „pomiędzy” odzwierciedlają w miniaturze poszukiwania i status wielu mieszkańców Szkocji i ilustrują „intersubiektywność podmiotowości jednostkowej i grupowej”. Podobne zagadnienia w kontekście wielokulturowości i „utraconej” homogeniczności Szkocji porusza napisany po polsku (i zawierający, jak zaznacza autorka, fragmenty tekstu angielskiego) krótki esej „Od papierów adopcyjnych do *Fiere*: twórczość Jackie Kay a problem wielokulturowości szkockiej” (*Tekstualia* 2017). Z kolei (również krótki) szkic „’Unco proud o’its difference’: Cultural and Linguistic Diversity in Jackie Kay’s Writing” (*Between Cultures, Between Languages: Essays in Honour of Professor Aniela Korzeniowska*, Semper 2020) eksponuje zagadnienie językowej różnorodności jako jednego z aspektów wielokulturowości. Autorka przytacza tu ważne w dyskusjach krytycznoliterackich w Szkocji końca XX wieku koncepcje Bachtina: dialogiczność, hybrydyczność, heterogłosję. Szczególne miejsce mają tu dialogiczność jaźni i heterogłosja rozumiane w kategoriach tożsamości kulturowej i narodowej. Odwołując się m.in. do Husserlowskiej idei odczuwania innego w sobie (*the sense of the other in the self*), autorka wskazuje na dialogiczność tożsamości w poezji Kay, która z doświadczenia indywidualnego przeistacza się w doświadczenie zbiorowe.

Wizję kultury szkockiej jako „dialogicznej i otwartej dzięki sieci odniesień kulturowych i literackich” dostrzega Habilitantka także w poezji Johna Burnside’a, której poświęciła kilka ważnych artykułów. W błyskotliwym szkicu „’That essentially Scottish virtue of openness’: Literary and Philosophical References in John Burnside’s Poetry” (*Scottish Culture: Dialogue and Self-Expression*, Semper 2016) – wykorzystując koncepcję paratektstu jako „cytatu *en exergue*” Genette’a z *Paratexts: Thresholds of Interpretation* –

analizuje autorka epigrafy towarzyszące wierszom poety (pojawiające się na ich obrzeżach, *edges*) i wskazuje na kosmopolityczną otwartość jego twórczości na literaturę, filozofię i kulturę światową, tak współczesną, jak i starożytną. Owa otwartość przejawia się między innymi w otwarciu na „migrację idei”, która czyni poezję Burnside’a „polisemiczną, wielowartościową i dialogiczną” i jednocześnie transkulturową. Dowodzi tego autorka w artykule „*The Terra Incognita of the Whole: John Burnside’s Writing and the Entangled Bank of Culture*” (*Litteraria Pragensia* 2017), w którym – odwołując się pomysłowo do idei *entangled bank* Charlesa Darwina – uzasadnia także dlaczego poezja twórcy jest, wedle jego własnej frazy, „poezją ekologiczną”, w której uwidacznia się nie tylko współzależność kultur i ich przepływów, ale także współzależność, powiązania i interakcje w świecie wszystkich rzeczy i istot, zarówno ludzkich, jak i nie-ludzkich. Relacji istot ludzkich i nie-ludzkich poświęcony jest także bogaty w odwołania filozoficzne (Heidegger, Derrida, Agamben, Berger) artykuł „*Burnside’s Bestiary: The Significance of Birds and Other Animals in John Burnside’s Poetry*” (*Polish Scholars on Scottish Writers. An Interpretative Collage*, Semper 2018), w którym demonstruje autorka, jak w poezji Burnside’a wymazana zostaje w istocie sztuczna kategoryzacja człowiek-zwierzę; poezja ta daje czytelnikowi możliwość „stawiania się-zwierzęciem”, powrotu do dzikiej natury, ponownego z nią zjednoczenia i tym samym odzyskania domostwa za którym tęskni. Antydualistyczną wymowę poezji Burnside’a – tym razem w opozycji do towarzyszących nam ciągle dualizmów Oświecenia i nowoczesnej, zagłębionej w introspekcji jaźni – eksponuje dr Szuba także w niezwykle ciekawym i oryginalnym artykule „*Peering into the dark machinery: Modernity, Perception and the Self in John Burnside’s Poetry*” (*New Critical Thinking*, Edinburgh University Press 2017), w którym poddaje oglądowi i wnikliwym analizom cztery ekfrastyczne wiersze poety, dokumentując w nich jego niedualistyczne rozumienie podmiotowości ugruntowanej w cielesności, którą doświadczamy świat.

W swych ostatnich studiach nad poezją poszerza Habilitantka obszar swych zainteresowań i oprócz poetów współczesnych uwzględnia także w badaniach poezję początku wieku XX i modernizmu: Thomasa Hardy („*A pinch of unseen, unguarded dust: The World and Self in Thomas Hardy’s Poems*”, *Victoriographies* 2018 oraz wersja rozszerzona tego artykułu „*What Consciousness Grasps: Silent Knowing and the World in Hardy’s Poetry*”, *Reading 19th Century Literature. Essays in Honour of J. Hillis Miller*, Edinburgh University Press 2019) i Sydneya Goodsir Smitha („*Huntress, Slayer, White Unmortal Queyne: Women in the Work of Sydney Goodsir Smith*, *Sydney Goodsir Smith, Poet: Essays on His Life and Work*, Brill 2020). Habilitantka kontynuuje również badania nad

związkiem między podmiotem a miejscem i krajobrazem zaprezentowane w monografii habilitacyjnej i przygotowuje kolejną książkę, w której rozwija zastosowaną w *Contemporary Scottish Poetry and the Natural World* metodologię badawczą, poszerzając jednocześnie obszar refleksji o twórczość prozatorską i literaturę szkocką XX i XXI wieku. Książka nosi tytuł *Landscape Poetics: Scottish Textual Practice 1930-Present* i ma ukazać się w Edinburgh University Press.

Dokonując ogólnego podsumowania efektów pracy badawczej dr Moniki Szuby, należy stwierdzić, iż jest to dorobek obszerny ilościowo i wartościowy pod względem jakości merytorycznej. W perspektywie chronologicznej dostrzec można w nim wyraźny rozwój i naukowe dojrzewanie Habilitantki oraz doskonalenie warsztatu badawczego. Prace z ostatnich lat świadczą już o jej pełnej dojrzałości badawczej: umiejętności przeprowadzenia bardzo wnikliwej, czasami błyskotliwej analizy, świetnej orientacji teoretycznej i filozoficznej, biegłości w czytaniu literatury przez pryzmat filozofii i teorii. Podkreślić trzeba też z jednej strony stałe poszerzanie przez Habilitantkę obszaru badawczego, z drugiej zaś konsekwencję w eksplorowaniu współczesnej literatury i kultury szkockiej – dr Monika Szuba osiągnęła w tym obszarze poziom ekspercki.

Działalność dydaktyczna, organizacyjna, międzynarodowa i popularyzatorska

Dr Monika Szuba ma bogate doświadczenie dydaktyczne. Prowadzi/ła szeroki tematycznie wachlarz zajęć, przede wszystkim o charakterze literaturoznawczym, m. in. historię literatury brytyjskiej różnych okresów, kanon literatury angielskiej i współczesną literaturę angielską, analizę i interpretację literatur anglojęzycznych (angielskiej i irlandzkiej), teorię literatury. W zajęciach autorskich, co ważne, wykorzystuje swoje badania naukowe, jak w przypadku monograficznych zajęć specjalizacyjnych „Place and Space in Scottish Literature” czy zajęć fakultatywnych „Representations of Nature in North American Literature and Film”. Prowadziła także seminaria magisterskie i licencjackie: pod jej kierunkiem napisano 34 prace magisterskie i 78 prac licencjackich; ma również swój udział w kształceniu młodej kadry naukowej – jest promotorką pomocniczą w dwóch przewodach doktorskich (obydwa otwarte w roku 2018).

Działalność dydaktyczna dr Szuby wykracza także poza typowe zajęcia uczelniane. W latach 2014-2016 uczestniczyła w projekcie „W trosce o jakość w ilości – program interdyscyplinarnego wspierania studenta filologii obcej w oparciu o metodę tutoringu akademickiego na Uniwersytecie Gdańskim”; projekt finansowany był z funduszy norweskich

i funduszy EOG, zaś jego działalnością w Polsce kierowała Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. W 2014 roku dr Szuba uzyskała certyfikat z tutoringu akademickiego i prowadziła tutoriale nt. „Współczesna literatura anglojęzyczna w kontekście teorii literatury” dla 16 studentów (prace dziesięciorga z nich napisane pod opieką dr Szuby ukazały się drukiem w tomie *Studenckim piórem w tutorskim kalamarzu. Tutoring akademicki na Uniwersytecie Gdańskim* (Kraków 2016). Wygłosiła także i przeprowadziła wiele wykładów i warsztatów dla młodzieży szkolnej, o czym wspominam niżej przy okazji omawiania jej działalności popularyzatorskiej.

Dr Monika Szuba przejawia dużą aktywność w szeroko rozumianej sferze organizacji nauki. Przede wszystkim potrafi wysuwać cenne inicjatywy badawcze i skupiać wokół siebie zespoły naukowców, co jest niezwykle istotną cechą samodzielnego pracownika naukowego, do której to pozycji Kandydatka aspiruje. Jest jednym z głównych założycieli Zespołu Badań nad Tekstem oraz Zespołu Badań nad Szkocką Literaturą i Kulturą. Szczególnie druga z tych grup badawczych skupiała naukowców nie tylko z Polski, ale także z uczelni zagranicznych (University of Glasgow, University of St. Andrews, Duisburg-Essen Universität, Uniwersytet Karola w Pradze, Uniwersytet John Moores w Liverpoolu). Dr Szuba jest także współzałożycielką i członkinią zarządu Fundacji Between.Pomiędzy. Zespół Badań nad Szkocką Literaturą i Kulturą oraz Fundacja zorganizowały kilka konferencji, które umożliwiły Kandydatce nawiązanie wartościowych kontaktów międzynarodowych.

Dr Szuba była członkinią komitetów organizacyjnych lub wykonawczych 12 międzynarodowych konferencji, m. in. „Place and Space in Scottish Literature and Culture” (Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Johana Gutenberga w Moguncji, Fundacja Between.Pomiędzy), dwukrotnie „Power and the Word International Conference” (Heythrop College, University of London; Anselmianum – Papieski Instytut Liturgiczny w Rzymie, Institute of English Studies, School of Advanced Study, University of London), dwukrotnie „New Beginnings in Scottish Literature” (Uniwersytet Gdański i The Society for Scottish Studies przy Uniwersytecie Johana Gutenberga w Moguncji) oraz kilkakrotnie konferencji „Between.Pomiędzy” (Uniwersytet Gdański). W latach 2011-2017 pełniła funkcję zastępcy dyrektora Międzynarodowego Festiwalu Literatury i Between.Pomiędzy. Szczególnie ważne – świadczące o uznanej pozycji w obszarze badań szkockich – jest jej uczestnictwo w Komitecie nadzorującym (steering committee) „The 3rd World Congress of Scottish Literature” – światowego kongresu planowanego na czerwiec 2020 roku w Uniwersytecie Karola w Pradze (kongres przesunięto na rok 2021). Dr Monika Szuba, jako jedyna osoba z Polski, znalazła się w gronie dziesięciu czołowych naukowców (z uniwersytetów

amerykańskich, brytyjskich, kanadyjskich, niemieckich, włoskich, francuskich i czeskich) specjalizujących się w studiach szkockich, co bezsprzecznie dowodzi jej wysokiego statusu w środowisku. Obecnie dr Szuba jest koordynatorką naukową (w Uniwersytecie Gdańskim) w projekcie prowadzonym przez Uniwersytet Zachodniej Bretanii pt. „Re-viewing and Re-imagining European Coastal Identities in Word and Image” (kierownictwo prof. Camille Manfred i prof. Kimberly Page-Jones) oraz kierownikiem projektu „Poetyka krajobrazu: praktyka eksperymentalna we współczesnej literaturze szkockiej” na Uniwersytecie Gdańskim.

Na szczególną uwagę i wyróżnienie – zważywszy, iż Kandydatka nie jest jeszcze samodzielnym pracownikiem naukowym – zasługuje jej działalność edytorska. Dr Szuba redagowała lub współredagowała 5 tomów zbiorowych. Oprócz wymienionych wyżej w omówieniu dorobku dwóch monografii wydanych za granicą, były to zbiory opublikowane w Wydawnictwie Uniwersytetu Gdańskiego: *Boundless Scotland: Space in Scottish Fiction* (2015), *Poets of the Present/Poets of the Past* (2013) oraz tom, który wydaje się być polską wersją poprzedniego *Poeci współcześni/Poeci przeszłości* (2013). Godny uwagi jest fakt, iż krąg autorów nie ograniczał się do badaczy krajowych; szczególnie w przypadku *Reading 19th Century Literature: Essays in Honour of J. Hillis Miller* współpracowała Kandydatka z naukowcami z Wielkiej Brytanii, Kanady, Australii, Francji, Niemiec, Irlandii, Hiszpanii, Włoch, Czech, Holandii, Belgii i Stanów Zjednoczonych. Oprócz tomów zbiorowych zredagowała także dwa numery czasopisma naukowego *Beyond Philology*, współredagowała *A Between Almanach for the Year 2013* oraz jeden numer periodyku *Victoriographies* wydawanego przez Edinburgh University Press; jest również członkinią Advisory Board tego czasopisma. W ramach szeroko rozumianej działalności wydawniczej sporządziła też 3 recenzje wydawnicze, w tym 2 dla wydawnictw zagranicznych (John Benjamins i *Hungarian Journal of English and American Studies*).

Należy podkreślić, iż wspomniana wyżej aktywność organizacyjna Kandydatki w znacznej mierze przejawia się na polu międzynarodowym. Obok wymienionych już dokonań w tym obszarze trzeba także odnotować jej członkostwo w międzynarodowych towarzystwach naukowych (Association for Scottish Literary Studies – członkini International Committee 2016-2017, Association for the Study of Literature and Environment, United Kingdom and Ireland 2015-2016, La Société Française Études Écossaises od 2013) oraz zagraniczne staże naukowe: dwukrotnie w University of Aberdeen (Bednarowski Trust Fellowship) i w University of Edinburgh (Saltire Scholarship). Uczestniczyła także w programie Erasmusa Teaching Mobility for Academic Staff (Uniwersytet w Jaén) oraz The

Scottish Universities' International Summer School (University of Edinburgh). Jako koordynatorka programu Erasmus w Instytucie Anglistyki i Amerykanistyki UG doprowadziła w roku akademickim 2015/2016 do nawiązania wymiany studenckiej z Portsmouth University.

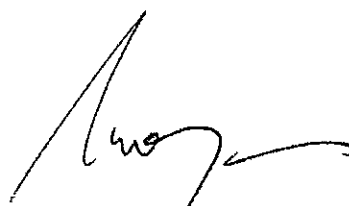
Istotnym obszarem aktywności dr Moniki Szuby jest jej wartościowa działalność popularyzująca wiedzę o literaturze i kulturze. W ramach tej działalności przeprowadziła wiele wykładów i warsztatów dla młodzieży, m. in. wykłady inauguracyjne oraz warsztaty w ramach Dni Otwartych na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Gdańskiego, wykłady dla młodzieży liceum ogólnokształcącego, spotkania edukacyjne dla młodzieży szkolnej, wykład „*Sonet i haiku*” oraz warsztaty dla uczniów Sopotkich Szkół Autonomicznych, warsztaty poetyckie, warsztaty tłumaczeniowe, multimedialne warsztaty *Kraina Wód*; jako kierownik projektu „Beckett – Pierwsze taśmy Krappa” uczestniczyła w wyjeździe edukacyjnym i warsztatach teatralnych w Théâtre Rural d'Animation Culturelle Beaumes de Venise we Francji. Na zaproszenie organizatorów brała także udział różnorodnych spotkaniach: panelach dyskusyjnych, rozmowach, wieczorach poetyckich i warsztatach. Zorganizowała również i prowadziła szereg spotkań autorskich i wykładów, m. in. warsztaty pisarskie z Michèle Roberts i Julianem Wolfreyssem, spotkania autorskie z Johnem Burnsidem i Mariuszem Sieniewiczem, spotkanie *Elbląg Kobiet* w ramach I Festiwalu Literatury *Wielorzecze*. Nadto przetłumaczyła wspólnie z prof. Davidem Malcolmem 5 tomów współczesnych poetów brytyjskich oraz przełożyła i uczestniczyła w opracowaniu naukowym tomu *Ku poetyce chrześcijańskiej* Michaela Edwardsa.

Konkluzja

Przedłożone do oceny osiągnięcie naukowe w postaci monografii habilitacyjnej oraz uzupełniające to osiągnięcie artykuły, zaprezentowane w nich kompetencje merytoryczne oraz dojrzały warsztat badawczy, a także pozostały dorobek Habilitantki (referaty wygłoszone na konferencjach, działalność recenzyjna i popularyzatorska), jej wkład w organizację nauki, aktywność międzynarodowa i działalność w sferze dydaktyki świadczą o tym, że mamy do czynienia z ukształtowaną już, samodzielną i dojrzałą badaczką, której publikacje stanowią istotny wkład w wybrany przez nią obszar nauki. Stwierdzam, iż dorobek dr Moniki Szuby spełnia wymogi obowiązującej ustawy o stopniach i tytule naukowym stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego oraz o wystąpienie do Rady Wydziału Filologicznego

Uniwersytetu Gdańskiego o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie
literaturoznawstwo.

20 sierpnia 2021

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Wojciech Kalaga', with a long horizontal flourish extending to the right.

prof. zw. dr hab. Wojciech Kalaga